

Cooperativismo e Eonomía Social, nº 31 (2008-2009), pp. 101-108

“PROHIBICION DE INTERPRETACIÓN ANALÓXICA OU EXTENSIVA ÁS NORMAS SANCIONADORAS DOS ESTATUTOS DAS COOPERATIVAS

[Anotación á Sentenza da Audiencia Provincial de Pontevedra núm. 317/2008 (Sección 1ª) de 19 de mayo. Ponente: Ilmo. Sr. D. Francisco Javier Valdés Garrido]”.

Xacobo IZQUIERDO ALONSO

Resumo:

Ante o Xulgado do Mercantil a entidade PESQUERA MARÍA LOURDES, SL, demanda á COOPERATIVA GALLEGA DEL MAR SAN MARTIN DE MARIN, interesando a **nulidade do acordo sancionador** adoptado polo consello rector da cooperativa (en data 30.3.2007) e ratificado pola asamblea xeral da mesma (en data 20.6.2007), deixando sen efecto o tal acordo. O Xulgado estima a demanda sen facer especial pronunciamiento en relación ás costas.

Ámbalas dúas partes litigantes recurren en apelación: a cooperativa interesando a revogación da sentenza do Xulgado, desestimándose así a demanda; a sociedade limitada procurando se impoña á demandada as costas procesuais do xuízo.

A base fáctica que deu lugar ao pleito e a fundamentación xurídica que serviu para a súa resolución e que podemos inferir da meritada Sentenza son, fundamentalmente, as que seguen:

- O acordo sancionatorio impugnado basease no art. 16.a) dos Estatutos da Cooperativa e imponse pola comisión dunha falta moi grave consistente en “*realiza-las vendas (de peixe) a outra casa vendedora no mesmo porto pesqueiro*”, o que implica a sanción de expulsión do

socio da Cooperativa, pois foi constatada a venda pola demandante das capturas de peixe descargadas no porto de Vigo a unha empresa allea á Cooperativa demandada.

- A falta cometida relacionase co establecido no art. 11.c) dos mesmos Estatutos, precepto que fora reformado por acordo da asemblea xeral de 27.11.2002, establecendo coma unha das obrigas dos socios o “*participar na actividade cooperativizada que desenvolve o obxeto social da cooperativa, como mínimo co 75% das vendas dos produtos do mar descargados nos portos de Marín o [sic] Vigo, agás liberación temporal da dita obriga por parte do Concello Rector por causa xustificada e logo da solicitude motivada do socio afectado*”.
- A redacción do art. 11.c) dos Estatutos anterior á devandita modificación dispoñía coma obriga do socio a de “*participar na actividade cooperativizada que desenvolve o obxeto social da cooperativa, agás liberación temporal da dita obriga por parte do Consello Rector por causa xustificada e logo de solicitude motivada do socio afectado*”.
- Pero a referida modificación deixou sen cambios outros preceptos dos mesmos Estatutos, relacionados cos modificados e aos que podería afectar: en concreto, os artigos 16 e 17, referidos á tipificación das faltas e as súas sancións e prescricións; e os artigos 2 e 3, relativos ao domicilio social (que se fixa en Marín, Pontevedra) e ao ámbito territorial (a Cooperativa terá centralizada a súa xestión administrativa e a dirección empresarial en Marín-Pontevedra).
- Todo anterior deu lugar a que o Xulgador de Instancia basease a súa decisión na conclusión de que a falta mui grave tipificada no antes citado art. 16 dos Estatutos non comprendía as vendas de peixe realizadas no porto de Vigo: entende que a expresión “*mesmo porto*” non é mais que ún e refírese a aquel no que a Cooperativa ten o seu domicilio social e desenvolve a súa actividade: o porto de Marín. Interpretación que fundamenta en dous criterios: o de interpretación literal do precitado precepto e do carácter restrictivo con que deben interpretarse as normas sancionadoras.
- No escrito de recurso, a Cooperativa demandada alegou que o Xulgado non tivo en conta o contexto, nin o sentido lóxico, nin o espírito nin a verdadeira finalidade do conxunto do articulado dos Estatutos da Cooperativa.
- A Audiencia entende, por unha parte, que as vendas a terceiros das capturas de peixes feitas, unhas, no porto de Vigo e, outras, no porto

de Marín, forman parte de comportamentos semellantes: en ámba-las dúas dáse identidade de razón, polo que sería lóxico supoñer que integrasen a mesma infracción.

- Sen embargo, o Tribunal de apelación considera que non se debe esquecer, en relación ás normas sancionadoras, o “principio de legalidade”; para Audiencia, éste implica a súa non aplicación a casos distintos dos comprendidos expresamente nelas e a prohibición de toda interpretación analóxica ou extensiva: esto non permite sancionar conductas que non estean expresa e claramente comprendidas na descripción típica, independentemente das afinidades, analoxías ou parecidos cos definidos na norma sancionadora en cuestión (artigo 4.2 do Código Civil).
- Consecuentemente, en razón ao teor literal da norma estatutaria sancionadora, que limita a conducta tipificada coma falta mui grave ás vendas realizadas polo socio a outras casas vendedoras no mesmo porto pesqueiro (identificable co de Marín), non modificada cando foi reformado o artigo 11 dos Estatutos, a Audiencia interpreta que non se pode ampliar a conducta típica obxecto de sanción ás vendas de peixe a terceiros realizadas polos socios no porto de Vigo.

Anotación¹.

Para entender o alcance da sentenza que se anota compre partir da determinación da natureza xurídica dos estatutos da sociedade cooperativa: se negocial ou normativa (o que está íntimamente vencellado co carácter do contrato “plurilateral” de sociedade que da lugar ao nacemento dunha organización con vocación de persoa xurídica).

Dende unha perspectiva formal, os Estatutos son parte da escritura de constitución², é dicir, recollen o consentimento dos seus promotores, ben dun xeito inmediato ou de maneira mediata cando non son todo-os promotores os outorgantes da escritura de constitución³: en calquer caso son unha

¹ Abreviaturas: LCG: Lei 5/1998, do 18 de decembro, de cooperativas de Galicia. LC: Ley 27/1999, de a6 de julio, estatal, de cooperativas.

² “A escritura pública de constitución da sociedade cooperativa recollerá, se é o caso, a acta da asemblea constituínte e deberá conter como mínimo: ...d) Os estatutos” (art. 16.2, LCG).

³ “Con carácter previo á elevación a pública da escritura de constitución da sociedade cooperativa deberá ter lugar a asemblea constituínte, que estará integrada polos promotores da sociedade e que designará de entre eles quen deba exercer de presidente e secretario dela” (art. 12.1, LCG).

consecuencia do exercicio da autonomía da vontade que se proxecta ao futuro, vencellando tanto aos socios que non participaron na fundación da cooperativa como a ésta mesma.

Dende un punto de vista de fondo, os Estatutos conteñen as normas básicas da sociedade e que implican o recoñecemento da súa dimensión institucional: de ahí o seu aspecto normativo e modificable. Normas que abranguen tanto o aspecto orgaizativo interno (composición, competencias e funcionamento dos orgaos sociais, p. ex.), coma na súa dimensión externa (representatividade dos orgaos que a teñen atribuída, p. ex.). Constitúen así unha manifestación da capacidade autorreguladora que a lei outorga ás persoas xurídicas, cooperativas no caso que nos ocupa.

Neste ámbito o artigo 36 do Código civil sinala que as asociacións de interese particular rexiránse polas disposicións relativas ao contrato de sociedade, segundo á natureza deste.

En relación á sociedade anónima sinalaba Garrigues⁴ como aínda que a lei non nos fornecía dun criterio de distinción entre escritura e estatutos, ámbolos dous amosábanse coma cousas distintas, referíndose a primeira ao acto xerador da sociedade e os segundos proxectándose sobre o seu aspecto interno, rexindo a vida social, mas sen chegar a ser Dereito obxectivo, senon negocial, debendo ser aplicadas a éstos, por analoxía, os artigos que o Código civil adica á interpretación dos contratos.

En definitiva, serían unha manifestación da autonomía da vontade, aínda que a súa forza de obrigar proxectase deica o futuro, ao vencellar aos futuros socios non intervintes no acto constitutivo da sociedade: e así, a súa natureza contractual non impide que se lles poida adxudicar unha función normativa, o que se pon de manifesto tanto no sistema de modificación dos propios estatutos (pola Asemblea Xeral e cumprindo os requisitos legais, non sendo de aplicación as regras de modificación dos contratos), coma na relevancia e incidencia que ten a regulamentación estatutaria das cooperativas no desenvolvemento que se ten producido no plano legal, recollendo a lexislación cooperativa prescricións estatutarias que xa viñan plasmándose

“A escritura pública de constitución será outorgada polas persoas designadas para tal efecto pola asemblea constituínte con suxeición ós acordos adoptados por ela, agás que o sexa pola totalidade dos promotores, e será inscrita no Rexistro de Cooperativas competente (art. 16.1, LCG).

⁴ Garrigues, J.: Curso de Derecho Mercantil (2 tomos); Tomo I, 7ª edic., Madrid, 1976, p. 422).

na realidade do tráfico de xeito mais ou menos xeralizado nos estatutos sociais das cooperativas (función normativa que queda patente, ademais, no disposto no artigo 14.2 da LCG e no artigo 11.4, LC: non sería lóxico que un texto con contido contractual puidera-se desenvolver por un Regulamento de “*régime interno*”⁵).

Sen embargo, a natureza contractual orixinaria dos Estatutos acada unha importante transcendencia no intre de determinar as facultades interpretativas do xulgador, determinando un alcance distinto neste ámbito, ao non ser equiparables os criterios de interpretación dos contratos cos das normas xurídicas, en especial en relación á apertura da vía do recurso casacional⁶

Xa que logo, os estatutos non constitúen Dereito obxectivo (e así, en relación aos acordos da Asamblea xeral, serán nulos aqueles que sexan contrarios á lei, sendo os demais acordos –os que se opoñan aos Estatutos ou lesionen en beneficio dun ou varios socios ou de terceiros os intereses da cooperativa-, anulables: vid. art. 40.1, LCG e art. 31.2, LC). Mas desenvolven un papel semellante ao de auténticas normas legais: todo-os socios (aínda que non participaran na súa elaboración), están obrigados a cumprilos, alcanzando esta suxeición a propia cooperativa, posibilitándose ademais a súa reforma se se cumprisen os requisitos establecidos legalmente. É a propia e característica natureza do contrato de sociedade (contrato plurilateral que da orixe a unha persoa xurídica) a que non permite a aplicación ao mesmo das normas dos contratos ordinarios (bilaterais e de cambio). Coma dí Vicent Chuliá, o contido dos estatutos, de natureza contractual, convértese en normativo “*tanto para sus socios como para las relaciones con terceros, los cuales –en principio- no podrán pretender la validez de*

⁵ Artigo 13.2 LCG: “*Os estatutos poderán ser desenvolvidos a través do regulamento de *régime interno*, que deberá ser aprobado pola Asamblea Xeral*”.

⁶ “... *ha de entenderse que el Estatuto Societario no es norma jurídica como tal, de las previstas en el artículo 1.1.6 del Código Civil, cuyo quebranto dé acceso al recurso de casación. Su estructura de carácter convencional o contractual, sirve de regla de conducta a la sociedad y a sus integrantes...*” (STS, Sala do Civil, núm. 542/1995 de 31 maio, R. Ar./1995/4208).

“...*el motivo confunde la interpretación de los contratos con la interpretación judicial de las normas en general. Mientras las reglas hermenéuticas que se citan, en primer lugar, son, a su vez, objeto de interpretación judicial; la segunda operación que constituye la tarea judicial por antonomasia discurre por el ámbito de la cita como infringidos de las propias normas interpretadoras...*” (STS, Sala do Civil, núm. 629/1996 de 23 xullo, R. Ar./1996/5897).

*las obligaciones contraídas por los representantes o administradores sociales en infracción de los Estatutos sociales*⁷

O devandito ten a súa trascendencia no intre de interpretar os estatutos, cuestión ésta na que se teñen producido –coma xa quedou apuntado– distintos posicionamentos doutrinais (básicamente decantados entre unha interpretación pescudadora da verdadeira vontade dos contratantes e unha interpretación mais obxetiva, semellante a aplicada ás normas xurídicas). Sen entrar nunha análise deses prantexamentos, cabe sinalar, en relación aos estatutos sociais, que malia a súa orixe e primixenio contido contractual, na práctica é evidente que non é posíbel pescudar a verdadeira intención dos contratantes, polo que haberá que botar man, logo, das regras que derivan do artigo 3 do Código Civil, así como dos principios contidos na lexislación cooperativa inclusive na propia norma constitucional.

Enxérgase doadamente a trascendencia da devandita concepción dos Estatutos ao caso resolto na Sentencia anotada. Os criterios interpretativos a aplicar neste caso son os do xa citado artigo 3.1 do Código Civil⁸, coma fixo no caso comentado tanto o xulgador na primeira instancia como en apelación, ao se suxeitar a o teor literal do precepto estatutario.

Consecuentemente e por outra parte, dado o criterio normativo de interpretación aplicado, o sometimento ao principio de legalidade (art. 9.3 da Constitución) que, para o Tribunal da Sentenza que se anota, supón a prohibición da aplicación tanto analóxica coma extensiva das mesmas, así coma a prohibición da aplicación das leis penais a supostos distintos dos nelas comprendidos⁹. Principio de tipicidade estatutaria recollido na vixente lexislación cooperativa¹⁰ (aínda que pódese aquí sinalar unha diferenza de

⁷ Vicent Chuliá, Fr.; *Naturaleza jurídica de los estatutos*, en *Ley General de Cooperativas*, Tomo XX (2 vols.), Artículos 1 a 28, comentados por Narciso Paz Canalejo y Francisco Vicent Chuliá, EDERSA, 1989, en “Artículo 12. Contenido mínimo de los Estatutos”, Vol. 1º, pp. 264).

⁸ “Las normas se interpretará según el sentido propio de sus palabras, en relación con el contexto, los antecedentes históricos y legislativos, y la realidad social del tiempo en que han de ser aplicadas, atendiendo fundamentalmente al espíritu y finalidad de aquéllas”.

⁹ “Procederá la aplicación analógica de las normas cuando éstas no contemplen un supuesto específico, pero regulen otro semejante entre los que se aprecie identidad de razón”.

“Las leyes penales, las excepcionales y las de ámbito temporal no se aplicarán a supuestos ni en momentos distintos de los comprendidos expresamente en ellas” (artigo 4.2, do Código Civil).

¹⁰ “Os estatutos establecerán as normas de disciplina social. Os socios só poderán ser sancionados polas faltas previamente tipificadas, a través do procedemento establecido e

matiz importante entre a LC e a LCG: segundo esta última, as faltas leves poden ser tipificadas polo Regulamento de Réxime Interno ou incluso, por acordo da Asamblea Xeral, posibilidade esta desbotada na LC)¹¹. Desta necesaria tipicidade das normas sobre disciplina social podense inferir tres consecuencias importantes: a súa interpretación debe ser restrictiva, non retroactiva e a súa redacción non pode deixar lugar ao prantexamento de dúbidas interpretativas, debendo caracterizarse pola súa concreción e claridade. A importancia da observancia dese principio de tipicidade salientase ao observar a alta litixiosidade que na materia cooperativa prodúcese precisamente neste ámbito da disciplina social.

Por último cabe sinalar á asimilación que fai a sentenza anotada da técnica de autointegración en que consiste a analoxía, por unha parte, e da interpretación extensiva, por outra. Coma é doutrina comúnmente admitida, a interpretación é a procura do sentido da norma dentro do ámbito acotado pola súa literalidade. Pola contra, a analoxía implica a aplicación da norma a un suposto de feito distinto dos que abrangue a norma, non incluído na súa literalidade mais semellante a outro –“análogo”- que carece de tipicidade, de descripción normativa¹². Principio básico do Dereito Penal e do De-

con audiencia do interesado. As faltas graves e moi graves deberán estar tipificadas nos estatutos e as leves poderán selo tamén no regulamento de réxime interno ou por acordo da Asamblea Xeral. As sancións que poderán impoñérselles ós socios por cada tipo de faltas deberán estar establecidas nos estatutos e poderán ser económicas, de suspensión de dereitos sociais ou de expulsión” (artigo 25.1 da LCG).

“Los socios sólo podrán ser sancionados por las faltas previamente tipificadas en los Estatutos, que se clasificarán en faltas leves, graves y muy graves” (artigo 18.1 da LC).

¹¹ Así, en relación ao principio de legalidade en relación á tipicidade estatutaria, vid. la STS, Sala do Civil, núm. 88/1988, de 5 febreiro, R. Ar. 1998/404: “... a efectos del referido principio constitucional [o principio de legalidade recollido no artigo 25 da Constitución] resulta irrelevante la distinta calificación que mereciesen las faltas para una y otra Ley [a “Ley de Cooperativas” 52/1974, de 19 decembro e a Ley General de Cooperativas” 3/1987, de 2 abril] pues lo esencial es que el mismo acto o conducta estuviese contemplado como sancionable en una y otra, siendo por tanto, inoperante que la medida de expulsión se encontrase condicionada a la omisión de una falta grave en la Ley de 1974 y en los Estatutos de la Cooperativa, y a la de una muy grave en el art. 38 de la Ley 3/1987”.

¹² Distinción á da analoxía e a da interpretación extensiva que atopa un amplo recoñecemento jurisprudencial e así, a título de exemplo, tirado a pequena xurisprudenza: “...debe subrayarse que la interpretación extensiva y la integración analógica son expresión de un común razonamiento por analogía, y que la diferencia que separa uno y otro institutos radica en sus efectos normativos, pues mientras la primera proyecta una norma a un caso no previsto en ella, en la inteligencia de que, implícitamente, lo incluye, la segunda consiste en la creación de una nueva norma, de tenor idéntico a la que previamente se ha considerado, para aplicarla a un caso carente de regulación. Se puntualiza que una técnica produce la redefinición de un término, siendo aplicada la norma que lo contiene, mientras que la otra

reito Sancionador é o da non admisibilidade da analogía nin da interpretación extensiva se non favorece ao afectado. Ben, pois no caso que nos ocupa, a Sentenza anotada segue esta liña que interpreta a aplicación das normas estatutarias sobre disciplina social de xeito restrictivo¹³, desbotando tanto a interpretación analógica como a extensiva cando elo conduce a un resultado desfavorable para o afectado, asimilando a estes efectos unha á outra, decantándose deste xeito pola aplicación mais beneficiosa para o socio¹⁴.

supone el paso de una norma a otra. En el primer caso el legislador no ha dicho todo lo que quería decir, mientras que en el segundo no pensó todo en lo que debió pensar..." (SAP Madrid, Sección 10ª, de 3 de marzo de 2001, R. Ar./2002/248).

¹³ Neste sentido, vid. Morillas Jarillo, Mª. José e Feliz Rey, Manuel: Curso de cooperativas, 2ª. edic., Madrid, Tecnos, 2002, p. 214.

¹⁴ Do mesmo xeito, a STSJ de Navarra, Sala do Civil e Penal, Secc. 1ª, nº. 14/2004, de 15 xuño, R. Ar. 2004/4139: "*debe a este respecto recordarse que, aunque en el ámbito cooperativo, el tema controvertido se inscribe en el Derecho sancionador, sometido al principio de tipicidad, que se traduce en la exigencia de predeterminación normativa de las conductas punibles y de sus correspondientes sanciones (lex certa) y en la proscripción de la interpretación extensiva y de la analogía in malam partem, que vedan la exégesis y aplicación de las normas fuera de los supuestos y de los límites que en ellas mismas se determinan*".